

Pla i les sardanes

Lluís Subirana

Confesso no haver llegit tots els articles publicats fins ara sobre Josep Pla en motiu d'aquest Any Pla que, com moltes coses d'aquest petit país nostre que afecten les seves senyes d'identitat sempre provoquen reaccions d'amor i odi, de polèmiques moltes vegades estèrils atiades per sentiments contradictoris no sempre prou ben justificats. Evidentment l'Any Pla havia d'aportar la seva particular polèmica sobre la obra i la persona d'aquest gran escriptor empordanès. Dit d'una altra manera, sobre el Pla escriptor i el Pla patriota. No és la meva intenció ni em sento prou capacitat per discernir sobre aquesta qüestió. Ja ho han fet altres amb prou solvència literària en aquests centenars d'articles que esmentava al principi i que repeteixo, tot hi no haver-los llegit tots, sí que em permeto aventurar que un dels aspectes que a mi més m'interessa de l'extensa obra literària de Pla no ha estat pràcticament esmentat: el seu amor per la sardana. Efectivament, Josep Pla l'escriptor més prolífic de la literatura catalana i el que més intensitat i extensió ha dedicat a descriure la nostra terra, la seva gent i els seus costums, ha descrit la sardana en situacions diverses, ha parlat de compositors i d'intèrprets i ha enregistrat l'evolució de la dansa durant la primera meitat d'aquest segle que acaba. Sigui doncs la meva modesta contribució a la commemoració d'aquest Any Pla que considero totalment justificat la selecció d'alguns fragments dels seus magnífics escrits sobre la sardana i la seva particular visió sobre el significat d'aquesta dansa que, malgrat la indiferència de molts sectors *progres* de la intel·lectualitat catalana, és avui encara una dansa del poble que es balla al carrer i a les places al so d'una música autòctona interpretada per un conjunt instrumental únic al món i que conserva la vitalitat que Pla li reconeixia ja 70 anys enrera.

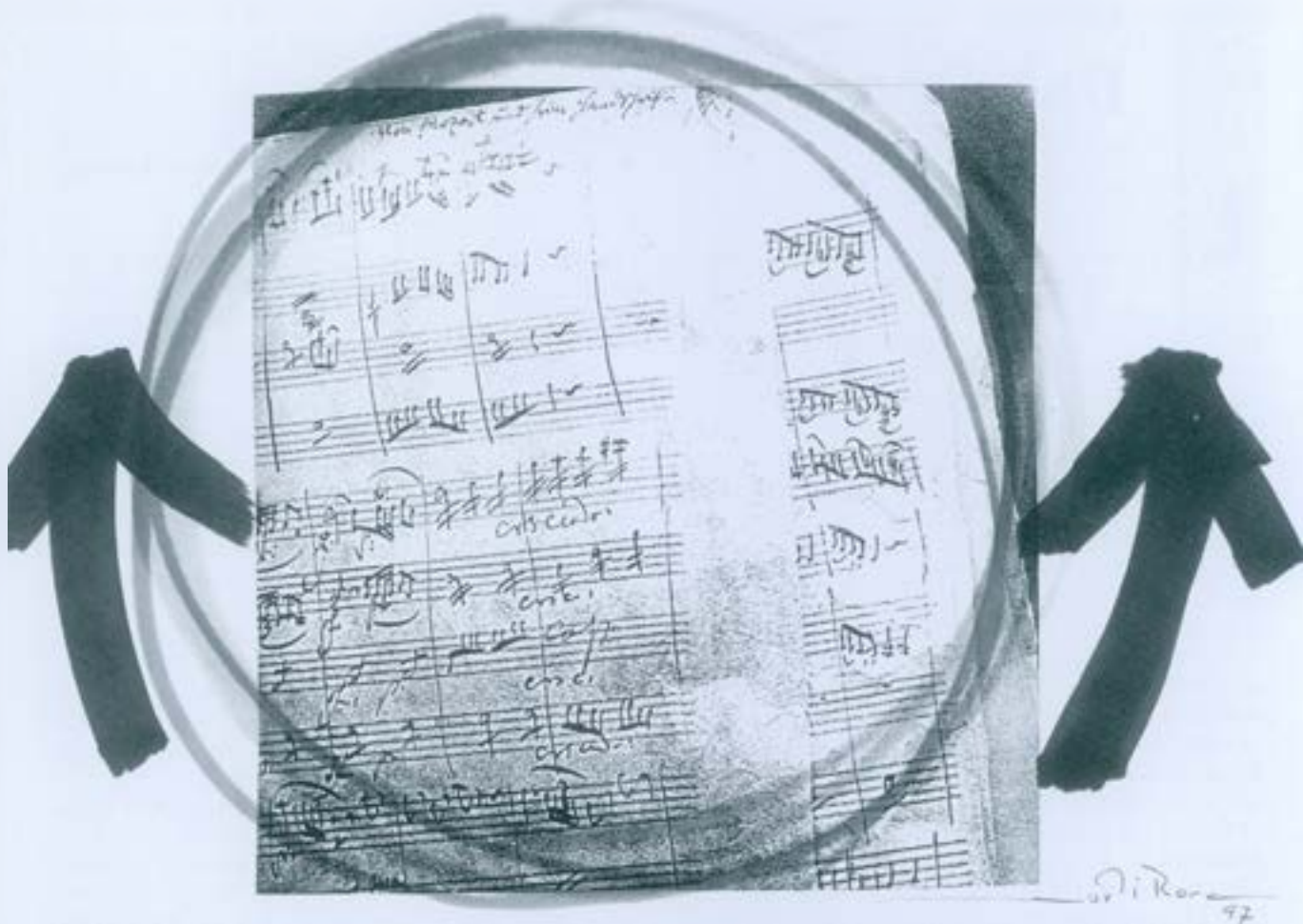
“Jo ja no ballo sardanes, però m'agrada veure-les ballar en pobles de tradició sardanística. Sovint he observat la cara de satisfacció, d'intens plaer, que presenta un home o una dona amb els braços enlaire, els peus lliurats al joc de la música, el cos faixat, lligat per una força concreta de moviment musical. El plaer prové de les entrades i sortides del cos en la inconsciència que la dansa crea. El frenesí ordenat és la voluptuositat. És quan el cos s'abandona gairebé en una caiguda deliciosa, per a tornar, un moment després, d'una estrebada, a la verticalitat. En aquest joc alternat de cops de

cap entre el balbuceig i la lucidesa, els empordanesos hi trobem el fons deliciós, voluptuós, embriagant, de la sardana.”

“Les sardanes s'han popularitzat molt i encara es popularitzaran més. Bàsicament, però, l'Empordà continua essent la pedra de toc d'aquesta música. En la vida pot existir una tendència a les solucions musicals. Tan satisfactòria pot ser una solució com l'altra. En tot cas, entre una i altra es pot escollir. El que vull dir és que, en contrast amb la passió dialèctica del país català, l'empordanès tendeix a les solucions musicals gairebé indefectiblement. Al català li agrada de tenir raó. La raó de l'empordanès sol ser gairebé sempre el plaer. La sardana, tal com és concebuda a l'Empordà, és el plaer mateix. És el que s'acosta més a la definició clàssica del plaer. És l'entrada en l'inconscient implícita en tota dansa, controlada, ara, però, per una numeració, per la presència de la lucidesa d'uns números. La manifestació més lluminosa de la consciència no és potser pensar, ni tan només recordar, sinó comptar. Comptar és comprendre. Aquesta és la clau de la lucidesa d'un poeta. Numerar el bramul intern, sord, informe, del món: això és la música.”

DE L'EMPORDANET A BARCELONA

“A l'estiu els crepuscles són llargs. Les sardanes començaven, a plaça, quan la tarda iniciava la seva declinació ...” “Jo tinc una vella debilitat per les sardanes, i en el curs de la meua vida dec haver vist tota l'evolució, perquè han passat fins a escampar-se per tot l'àmbit de la Catalunya històrica -el Rosselló inclòs”. “Quan les sardanes estaven circumscrites a l'Empordà i a la Selva, les audicions no sovintejaven pas. Es tocaven per la festa major i poques vegades més en el curs de l'any. Ara, per un tres i no res es ballen sardanes. Els esperits exquisits diuen que s'han adotzenat. No podria pas ésser diferent si se n'escriuen tantes. De sardanes -dit sigui modestament- n'hi ha de dues classes: n'hi ha algunes de bones, poques, i una quantitat considerable d'horrendes. Suposant que Josep Ventura hagués escrit quatre-centes sardanes (cosa que sembla que objectivament pot acceptar-se), és de tota evidència que en aquesta massa n'hi ha una dotzena de bones, literalment immortals, sobretot si es les situa en l'ambient que serví per a crear-les. ... Jo he sentit les sardanes de Pep Ventura a l'Empordà, donades per les velles, destartalades cobles del país. L'aire es poblava de melodies que encenien la cara dels

pagesos i de la xusma marítima. La música de Pep Ventura, sentida en un poblet de l'Empordà, en una plaça plena de panotxes de blat de moro, a l'hora vaga d'un capvespre d'estiu, veient el sol sobre els xiprers del cementiri, és una cosa que produïa un xoc autèntic. A qui no ha sentit "Per tu ploro" o el "Cant dels ocells" sobre determinats, preciosos paisatges del meu país, cap al tard, en un poble decrepit i torrat pel sol dels segles, amb les vorades de xiprers tocades pel sol morent, li serà difícil de comprendre la malenconia visceral del músic".

"En el meu temps, doncs, les sardanes es ballaven d'una manera; ara es ballen, dintre d'identica estructura musical, d'una altra. Discutir si abans es ballaven millor o pitjor que ara és estèril. És com discutir si acabar-les a l'esquerra, com a l'Empordà, és millor o pitjor que acabar-les a la dreta, com a la Selva. Nimietats. És igual. No espereu pas, doncs, de mi apologies o reticències d'un o altre sentit, sobre la manera de ballar-les. El fet que una cosa tan simple com la sardana hagi pogut donar origen a tanta profusió de formes de ballar-la implica, en tot cas, una gran fertilitat de la forma musical. Per altra part, l'arribada de les sardanes a les grans aglomeracions urbanes i l'accessió a aquesta dansa de persones que semblen tenir el cos fet exprés per a adaptar-se

a tots els balls que van sortint, per més exòtics que siguin, havia de produir modificacions sobre les formes arcaiques utilitzades per nosaltres, pagesos i pescadors de l'Empordà. No seré pas jo, doncs, que exalti una cosa en detriment d'una altra, que critiqui una època per afavorir-ne una altra. El que constato, sobretot, és la vitalitat d'aquesta dansa"

FRAGMENTS DE LA FESTA DE LLAGOSTA I POLLASTRE

Són aquestes només unes breus referències de la visió planiana sobre la sardana. La limitació a l'espai disponible no permet transcriure algunes de les seves opinions sobre les cobles del seu temps i els comentaris sobre els compositors més rellevants de l'època, a més de Pep Ventura, esmentant elogiosament Garreta, Morera i a Josep Serra a qui anomenava el Ruyra de la sardana, a més de referir-se a la popularitat de Bou i de Vicens.

Queda ben palès que quan Josep Pla es referia a la sardana no ho feia des d'una perspectiva merament literària sinó com una cosa viscuda, sentida i estimada, profundament arrelada a una terra i a un tarannà perfectament definit. És a dir, com a un senyal inequívoc d'identitat, de catalanitat.